

1 מכל מקום הוא חייב בשמחה. ואת – ואילו חרש שאינו לא שומע
 2 ולא מדבר, וכן שומה וקפו, פטורין אף מן השמחה, הואיל ופטורין
 3 מכל המצות האמורות בתורה.
 4 התבאר לעיל, שמי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר,
 5 פטור מראייה וחייב בשמחה. מקשה הגמרא: מאי שנא – מדוע
 6 שונה הדין לענין ראייה דפטורי – שהם פטורים, ומאי שנא לענין
 7 שמחה דמחייבי – שהם חייבים.
 8 מתרצת הגמרא: לענין ראייה נמר – לומדים גזירה שוה ראייה/
 9 ראייה מהקהל, דכתיב במצות הקהל (דברים לא יב) 'הקהל את העם
 10 האנשים והנשים והטף, וכתוב לגבי הקהל (שם לא יא) 'כבא כל
 11 ישראל לראות' בלשון ראייה, וגם במצות ראייה נאמרה לשון
 12 ראייה, שנאמר (שמות כג ז) 'יראה כל זכורך', ולומדים בגזירה שוה,
 13 שכשם שבהקהל המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר
 14 פטורים, כך גם בראייה.
 15 חוזרת הגמרא ושואלת: והתם – שם במצות הקהל עצמה, מנלן
 16 שהם פטורים. משיבה הגמרא: דכתיב בהקהל (דברים לא יב) 'למען
 17 ישמעו ולמען ילמדו, ותניא, למען ישמעו, פרט למדבר ואינו שומע,
 18 שהוא פטור, ולמען ילמדו, פרט לשומע ואינו מדבר, שהרי מי
 19 שאינו מדבר אינו יכול ללמוד.
 20 מקשה הגמרא: למימרא דכי לא משמע לא נמר – האם רצונך
 21 לומר שכיון שהאילים אינו מדבר אינו יכול ללמוד, והא הנהו תרי
 22 אילמי דהוו בשכבותיה דרבי – והרי אותם שני אילמים שהיו
 23 בשכנותו של רבי, הם היו בני בריתיה – בני בתו דרבי יוחנן בן
 24 גודא, ואמרי לה – ויש אומרים שהיו בני אחרתיה – בני אחרתו
 25 דרבי יוחנן, דכל אמת דהוה עייל רבי לבי מדרשא – בכל פעם שהיה
 26 רבי נכנס לבית המדרש, הוה עיילי ויתבי (קמיהו) [קמיה] – היו
 27 נכנסים ויושבים לפניו, ומנידי ברשיהו ומרחשין שפוטתיהו – והיו
 28 מנענעים בראשם והיו שפוטתיהם רוחשות, וכע רבי רחמי עליהו
 29 ואיתפו – וביקש רבי רחמים עליהם ונתרפאו, ואשתבח דהוה נמירי
 30 – ונמצא שהיו יודעים הלכתא – משניות, וספרא – הברייתות שעל
 31 חומש ויקרא, וספרי – הברייתות שעל חומשים במדבר ודברים,
 32 וכולהו הש"ס, ומוכח שהאילים יכול ללמוד.
 33 מתרצת הגמרא: אמר מר זוטרא, קרי ביה – דורשים את הפסוק
 34 כאילו נאמר בו 'למען ילמדו', שהוא לשון ללמד לאחרים, והאילים
 35 אינו יכול ללמד לאחרים, ולכן מתמעט ממצות הקהל, אף שיכול
 36 ללמוד בעצמו.
 37 רב אחי אמר, גם בלי הקושיא מאותם שני אילמים נדאי שהמיעוט
 38 מ'למען ילמדו' הוא, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה בדעתך
 39 שהמיעוט הוא מהפסוק כדרך קריאתו 'למען ילמדו', ונפרש
 40 שהתנא סובר שפיון דלא משמע לא נמר – כיון שהאילים אינו
 41 מדבר אינו יכול ללמוד, אם כן יקשה, הרי מ'למען ישמעו' למדו
 42 שמי שאינו שומע פטור, ובודאי הטעם הוא שפיון דלא שמע לא
 43 נמר – שכיון שאינו שומע אינו יכול ללמוד, ואם כן האי מ'למען
 44 ישמעו' נפקא – ניתן ללמוד גם את הפטור של אילם מ'למען
 45 ישמעו', שהרי גם הוא אינו יכול ללמוד, ומדוע צריך למעטו
 46 מ'למען ילמדו'. אלא נדאי שהאילים יכול ללמוד, ואינו מתמעט
 47 מ'למען ישמעו', והמיעוט של אילם מ'למען ילמדו' הוא, כיון
 48 שאינו יכול ללמד לאחרים.
 49 הגמרא מביאה דין נוסף במצות ראייה שנלמד מהקהל: אמר רבי
 50 תנחום, חרש באזנו האחת פטור מן הראיה, שנאמר בהקהל (דברים
 51 לא יא) 'תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם', ולא
 52 נאמר 'באזנם' לשון יחיד, משמע שתי אזנים, ומכאן שמי שאינו
 53 שומע בשתי אזניו פטור מהקהל, ולומדים בגזירה שוה שגם
 54 מראייה הוא פטור.
 55 מקשה הגמרא: והרי האי – תיבת 'באזניהם' מכעי ליה – נצרכת כדי
 56 ללמד שה'הקהל' יהיה באזניהם דכולהו – של כל ישראל, שצריך
 57 להקהיל את כל ישראל, ואיך ניתן ללמוד ממנה דרשה זו.
 58 מתרצת הגמרא: הדין הוא שצריך להקהיל את כל ישראל,
 59 מהתיבות 'נגד כל ישראל' נפקא – הוא נלמד, ולא מתיבת
 60 'באזניהם'.
 61 דוחה הגמרא את התירוץ: אי – אם הלימוד הוא רק מ'נגד כל
 62 ישראל', הוה אמנא – הייתי אומר שהם יוצאים ידי חובה אף על

63 נב דלא שמעי – אף אם אינם שומעים מחמת שהם נמצאים מרחוק,
 64 ולכך כתב רחמנא – כתבה התורה 'באזניהם', והוא דשמעי – ללמד
 65 שרק אם שמעו יצאו, ואם כן אין 'באזניהם' מיותרת לדרשה.
 66 מתרצת הגמרא: הדין הוא שצריכים כל ישראל לשמוע, מ'למען
 67 ישמעו' נפקא, ולא מ'באזניהם'.
 68 דין נוסף בדיני ראייה: אמר רבי תנחום, חויר פרגלו האחת פטור מן
 69 הראיה, שנאמר (שמות כג יד) 'שלש רגלים תחג לי בשנה', ולא נאמר
 70 'פעמים', לרמז שרק מי שיכול לעלות ברגליו חייב, אבל אם צריך
 71 משענת כדי לעלות פטור.
 72 מקשה הגמרא: והא תיבת 'רגלים' מכעי ליה פרט לבעלי קבין –
 73 נצרכת למעט קטועי רגליים, שלוקחים חתיכת עץ קטנה ונותנים
 74 מוץ בראשה ומשעינים עליה את הרגל, ואינה מיותרת למעט את
 75 החיגר ברגלו אחת.
 76 מתרצת הגמרא: הדין הוא שבעלי קבין פטורים, מ'פעמים' נפקא,
 77 ולא מ'רגלים', דתניא, נאמר בתורה (שמות כג יז) 'שלש פעמים בשנה
 78 יראה כל זכורך', אין 'פעמים' אלא מלשון רגלים, דהיינו אדם שיש
 79 לו רגלים, ולא בעלי קבין. ומביאה הברייתא מקומות נוספים
 80 שמצינו 'פעמים' מלשון 'רגלים', וכן הוא אמר (ישעיה כו ו) 'תרמסנה
 81 רגל רגלי עני פעמי דלים', דהיינו רגלי דלים. ואומר (שיר השירים ז ב),
 82 'מה יפו פעמיך פנעלים בת נדיב', שהלשון 'פעמים' שייכת במי
 83 שיש לו מנעלים, כלומר שרגליו שלימות.
 84 הגמרא מביאה דרשה לענין עליה לרגל מהפסוק שהובא לעיל:
 85 דרש רבא, מאי דכתיב – מה כוונת הכתוב 'מה יפו פעמיך פנעלים
 86 בת נדיב', כמה נאין רגליהו של ישראל בשעה שעולין לרגל. ונקרא
 87 שמה של כנסת ישראל 'בת נדיב', מפני שהיא בתו של אברהם
 88 אבינו שנקרא נדיב, על שם שנדבו ליבו להכיר את בוראו, שנאמר
 89 (תהלים מ יז) 'נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם', נדיבי עמים' הם
 90 הגרים, שמתנדבים מבין העמים לקבל עליהם עול מצוות,
 91 ונאספים ומצטרפים לעם אלהי אברהם. ומדייק רבא, מדוע נאמר
 92 רק 'אלהי אברהם', וכי הקב"ה הוא רק אלהי אברהם ולא אלהי
 93 יצחק ויעקב, אלא שלגבי הגרים נקרא 'אלהי אברהם' מפני
 94 שאברהם היה תחילה לגרים בנדבת לבו להתגיייר. ונמצא שאברהם
 95 נקרא 'נדיב', שהרי הגרים כולם נקראים 'נדיבי עמים'.
 96 מאחר שהובאה דרשה של רבי תנחום, מביאה הגמרא דרשה
 97 נוספת שדרש: אמר רב פהנא, דרש רב נתן בר מניומי משום רבי
 98 תנחום, מאי דכתיב – מהו שנאמר (בראשית לו כד) על הבור שהשליכו
 99 בו השבטים את יוסף 'הבור רק אין בו מים', מדוע כתוב 'אין בו
 100 מים', וכי ממשמע שנאמר 'הבור רק' אינו יודע שאין בו מים. אלא,
 101 מים אין בו, אבל נחשים ועקרבנים יש בו, ואף על פי כן לא נזוק יוסף.
 102 הגמרא מביאה מעשה אגב עניני 'הקהל' שהתבאר לעיל: תנו
 103 רבנן, מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו
 104 להקביל פני רבי יהושע רבם בפקיעין. אמר להם רבי יהושע, מה
 105 חידוש היה בבית המדרש היום. אמרו לו, תלמידך אנו, ומימך אנו
 106 שותין – תורתך אנו לומדים, ואין לנו לדבר בפניך. אמר להם, אף
 107 על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, ובודאי שיש לכם
 108 מה לחדש לי. שאלם רבי יהושע, שבת של מי היתה – מי דרש
 109 בשבת זו. השיבו לו, שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. שאלם
 110 רבי יהושע, וכמה היתה הנדה היום. אמרו לו, בפרישת הקהל.
 111 שאלם, ומה דרש פה רבי אלעזר בן עזריה. השיבו לו, שדרש את
 112 הפסוק (דברים לא יב) 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף, וקשה,
 113 אם אנשים באים ללמוד, ונשים באות לשמוע, מה למה באין, הלא
 114 אין שייך אצלם 'למען ישמעו ולמען ילמדו'. אלא, כדי ליתן שכר
 115 למביאייהו. אמר להם רבי יהושע, מרגלית מוכה היתה בידכם,
 116 ובקשתם לאברה ממני.
 117 ועוד דרש רבי אלעזר בן עזריה את הפסוק (דברים כו יז-יח) 'את ה'
 118 האמרת היום וגו' וה' האמריך היום', כך אמר להם תקדוש ברוך הוא
 119 לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם – שבח אחד ומיוחד
 120 בעולם, לומר שאין כמו הקב"ה ולכן בחרנו בו לאלוה, ואני אעשה
 121 אתכם חטיבה אחת בעולם – שבח אחד ומיוחד בעולם, שהקב"ה
 122 בחר בעם ישראל מכל האומות. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם,
 123 דכתיב (דברים וד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם
 124 חטיבה אחת בעולם, שנאמר (דברי הימים א' יז כא)

51 ולא היה לו להיענש. אמר לו רבי יוסי, לך אמור להם – לחכמים
 52 בבית המדרש, אל תחושו למניינם – אל יהיה לכם שום חשש
 53 במה שעמדתם למנין ותיקנתם כך, שהרי הסכמתם וכיוונתם
 54 להלכה, שכל מקובלני מרין יחנן בן זבאי ששמע מרבו, ורבו מרבו,
 55 הלכתא למשה מסיני, דהיינו תקנת אנשי כנסת הגדולה, שעמון
 56 ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וזהו הטעם שאמרו לרבי
 57 יהושע 'תלמידך אנו ומימך אנו שותים', שחששו שיקפיד עליהם
 58 אם לא יטלו רשות.
 59 מבררת הגמרא: מה הפעם לתקנה זו. משיבה הגמרא: יש הרבה
 60 פרקים שכתבו אותם עולי מצרים כשנכנסו לארץ ישראל, ולא חזרו
 61 וכתבו עולי כלל כשחזרו לארץ ישראל לבנות את בית המקדש
 62 השני. והסיבה שלא חזרו וכבשו אותם, מפני שקדושה ראשונה
 63 שקידש יהושע את הארץ כשעלו ממצרים, קדושה רק לשעתי –
 64 לאותו הזמן שישבו בארץ, ולא קדושה לעתיד לבא, לאחר שיגלו.
 65 וכשחזרו מגלות מבבל ועלו לארץ, לא היתה הארץ קדושה, וחזרו
 66 וקידשוה קדושה שאינה פוקעת לעולם, ולכן שאר ארץ ישראל
 67 קדושה בקדושת שביעית. אבל את אותם הכרכים לא כבשו עולי
 68 בבל ולא קידשוה, והניחום כדי שישמכו עליהן עניים בשביעית,
 69 ויטלו מהם לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ולכן תיקנו, שבאותם
 70 מקומות יעשרו בשנה זו מעשר עני.
 71 תנא בברייתא, לאחר שנתיישבה דעתו של רבי אליעזר אמר, יהי
 72 רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן, וחזרו עיניו למקומם.
 73 שנינו במשנה ששטה פטור מהראייה. מפרשת הגמרא מיהו
 74 הנחשב שוטה: תנו רבנן, איזהו שוטה האמור בכל מקום, שפטור
 75 מן המצוות ומן העונש, ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר, זהו
 76 היצא והולך יחידי בלילה, והלך בבית הקברות בלילה, והמקדע את
 77 פסותו.
 78 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין זה: איתמר – נאמר בבית
 79 המדרש, רב הונא אמר, אינו בגדר שוטה עד שיהו בו פולח – כל
 80 שלשת הסימנים הללו בבית אחת. ורבי יוחנן אמר, אפילו באחת
 81 מהן – אם יש בו רק סימן אחד מסימנים אלו, הרי הוא שוטה.
 82 מקשה הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן נחלקו. אי דעביד להו – אם
 83 מדובר כשעשה את המעשים הללו דרך שטות, אם כן אפילו בקרא
 84 נמי – אפילו כשעשה מעשה אחד יחשב שוטה, שהרי ניכר
 85 ממעשיו ששוטה הוא, ומדוע הצריך רב הונא את שלשת
 86 הסימנים. ואי – אם מדובר בלא עביד להו דרך שטות, אם כן אפילו
 87 פולח נמי לא – אפילו אם עשה את כל שלשת המעשים הללו אין
 88 להחשיבו שוטה, כיון שלא עשה כן דרך שטות.
 89 מתרצת הגמרא: לעולם מדובר דקא עביד להו דרך שטות, ואף על
 90 פי כן סובר רב הונא שממעשה אחד אין הוכחה שהוא שוטה,
 91 שבכל מעשה אפשר לפרש שלא עשה זאת מחמת שטות, והלך
 92 בבית הקברות, אימור, כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד
 93 – ניתן לומר שעשה כן כדי שתשרה עליו רוח שדים המצויים
 94 בקברים, שיסייעוהו להיות מכשף, והיצא יחידי בלילה, אימור
 95 גנדיפס אחריה – נאמר שאחז אותו חולי הנקרא אנדריפס,
 96 שמתחמם גופו, ולכן יצא למקום האויר לקרר עצמו, והמקדע את
 97 פסותו, אימור בעל מחשבות הוא. אבל כיון דעבדינהו לכולהו – אם
 98 עשה את כל שלושת המעשים הללו, שוב אין לבאר כן במעשיו,
 99 משום שהיה להו – נעשה

1 'זמי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'.
 2 והוסיפו ואמרו לו דרשה נוספת שדרש רבי אלעזר בן עזריה: ואף
 3 הוא פתח ודרש את הפסוק (קהלת יב יא) 'דברי חכמים כדרכנות
 4 וכמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד'. וכך דרש, למה
 5 נמשלו דברי תורה לדרך – מסמר דק הנמצא בראש עץ שמכוונים
 6 בו את הבהמה, לומר לך, מה דרך זה מכוין את הפרה לתלמיה –
 7 לחרוש כראוי בשורות המענה, כדי להצמיח את התבואה ולהוציא
 8 בכך חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרך מיתה
 9 לדרך חיים. אי מה – שמא תאמר שכשם שדרך זה מפלפל ואינו
 10 קבוע במקומו, אף דברי תורה מפלפלין, כלומר שאינם מתקיימים,
 11 תלמוד לומר 'מסמרות', שנמשלו גם למסמרות, שמתקיימים
 12 לעולם, כמו המסמר הקבוע במקומו לעולם. אי מה מסמר זה חסר
 13 ולא יתר, שכאשר נועצים אותו בכותל הוא מחסר מהכותל את
 14 מקום הנעיצה, ואינו מוסיף בו כלום, אף דברי תורה חסירין ולא
 15 יתירין, תלמוד לומר 'נטועים', מה נטיעה זו פרה ורבה ומוציאה
 16 פירות, אף דברי תורה פרוין ורבין.
 17 והמשיך ודרש את הפסוק: 'בעלי אספות', אלו תלמידי חכמים
 18 שיושבין אספות אסופות – חבורות חבורות ועוסקין בתורה, הללו
 19 מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין
 20 והללו מכשרין. שפא אמר אדם, מאחר שאלו מטהרים ואלו
 21 מטמאים, אלו מתירים ואלו אוסרים, היאך אני למד תורה מעתה.
 22 תלמוד לומר, פולח 'נתנו מרעה אחד', כולם אל אחד נתנו, כולם
 23 פרנס אחד – משה רבינו אמרן, שהרי כל החולקים מביאים את
 24 הראיות לדבריהם מהתורה שניתנה למשה בסיני מפי אדון כל
 25 המעשים ברוך הוא, דכתיב (שמות כ א) 'וידבר אלהים את כל הדברים
 26 האלה', ואין אחד שמביא ראיות מתורת אלוה אחר או מתורת
 27 נביא אחר. ומאחר ששניהם מכוונים ליבם לשמים, אף אתה עשה
 28 אוניה פאפרקסת שנכנס בה הרבה ומוציאה מעט, וקנה לך לב
 29 מבי, לשמוע את דברי המטמאים ואת דברי המטהרים, את דברי
 30 האוסרין ואת דברי המתירין, את דברי הפוסלין ואת דברי המכשרין,
 31 וכשתדע להבחין דברי מי צודקים, קבע הלכה כמותו.
 32 מסיימת הברייתא: בלשון תהא אמר להם רבי יהושע לתלמידיו, אין
 33 הדור יתום כשרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.
 34 הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מדוע
 35 בתחילה כששאלם מה חידוש היה בבית המדרש, השיבו לו
 36 'תלמידך אנו ומימך אנו שותים', ולימרו ליה בקרא – ששיבו לו
 37 מיד מה היתה דרשת רבי אלעזר בן עזריה.
 38 משיבה הגמרא: הם אמרו לו כך משום מעשה שהיה. דתנא, מעשה
 39 פרבי יוסי בן דורמסקית שהלך לתקביל את פני רבי אליעזר בלוד.
 40 אמר לו רבי אליעזר לרבי יוסי בן דורמסקית, מה חידוש היה בבית
 41 המדרש היום. אמר ליה רבי יוסי, נמנו ונמרו והתקינו, שישאל
 42 המתגוררים בעבר הירדן, בחלק שכבשו מסיחון ומעוג, שהיא
 43 ארץ עמון ומואב, ומותר להם לעבוד באדמתם בשביעית, יהיו
 44 מעשרין מגידוליהם מעשר עני אף בשביעית, אף שמעיקר הדין הם
 45 פטורים ממעשרות. הקפיד עליו רבי אליעזר, שהרי תקנה זו כבר
 46 נתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה, ולא הם חידשוה, ולכן אמר לו
 47 רבי אליעזר, יוסי, פשוט ידך וקבל עיניך, כלומר, קיללו שיתעוורו
 48 עיניו. פשט ידו וקבל עיניו – התעורר רבי יוסי. וכשהתיישבה דעתו
 49 בכת רבי אליעזר ואמר, נאמר בפסוק (תהלים כה יד) 'סוד ה' ליראי
 50 וקבריתו להודיעם', כלומר הרי כיוונו להלכה, ומה פשע רבי יוסי,

על-ידי-זה שהאשה ממלאת את תפקידה כ"עקרת הבית" יכול הבעל ללמוד תורה מתוך מנוחת הנפש, הן בהיותו בביתו והן בהיותו מחוץ לביתו – ביודעו שיכול להסתמך על האשה.